

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА
ИФ
105/2014

6DS

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

бр. 07-00-107/2014-02 датум: 24. 7. 2014.

БОШЊАЧКО НАЦИОНАЛНО ВИЈЕЋЕ
Есад Џуџевић, председник

36300 НОВИ ПАЗАР
28. новембра б. б.

Поштовани господине Џуџевићу,

У прилогу Вам достављамо мишљење Поверенице за заштиту равноправности број 07-00-107/2014-02 од 27. јуна 2014. године, донето на основу Ваше притужбе против Пријеполске гимназије.

Ж
**ПОМОЋНИЦА ПОВЕРЕНИЦЕ ЗА
ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ**

Косана Бекер

РЕПУБЛИКА
СРБИЈА
ИФ
105/2014

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

бр. 07-00-107/2014-02 датум: 27.6.2014.

МИШЉЕЊЕ

Бошњачко национално вијеће против Пријепољске гимназије

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против Пријепољске гимназије. У притужби је наведено да родитељима и ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;
- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014 години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у наведеним местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;

- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело Правилник о допуни правилника о наставном програму за гимназије¹, којим је у програм образовања за први разред гимназије за све смерове додат предмет - Босански језик и књижевност и Правилник о допуни Правилника о плану уџбеника² за први и пети разред основног образовања и васпитања и за први разред гимназије.
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett“, као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да у Пријепољској гимназији није дата могућност родитељима и ученицима да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику, па ученици који су бошњачке националности похађају наставу на српском језику;
- да је Алмир Мушовић, представник Бошњачког националног вијећа 8. јула 2013. године посетио Пријепољску гимназију у намери да директору преда анкетне листиће на којима би се ученици изјаснили о моделу наставе;
- да је директор гимназије сачинио белешку бр. 508 од 8. јула 2013. године у којој је навео да се консултовао са начелником Школске управе у Ужицу који га је обавестио да „сачека са тим“ до септембра, док не добије званичан став Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Поверенику за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014 години и службена белешка директора Пријепољске гимназије бр. 508 од 8. јула 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације³, па је у току поступка прибављено изјашњење директора Пријепољске гимназије.

1.5. У изјашњењу Љубомира Шуљагића, директора Пријепољске гимназије, између осталог, наведено је:

- да није истина да ученици бошњачке националности нису имали могућност да се приликом уписа школске 2013/2014 године изјасне на ком језику желе да слушају наставу;
- да је приликом уписа у нову школску годину сваки ученик дужан да попуни образац ПУ - *Пријава за упис у средњу школу* у којем се, поред осталог, налази и рубрика „*На ком језику ученик жели да слуша наставу?*“;
- да се приликом уписа ученика у први разред, укупно три ученика изјаснило да жели да слуша наставу на босанском језику и да је о томе обавештена Школска управа у Ужицу;

¹ „Сл. гласник РС – Просветни гласник“, број 4/2013

² „Сл. гласник РС – Просветни гласник“, број 13/2013

³ „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

- да се нису стекли законски услови за извођење наставе на језику националне мањине, а такође ни Министарство просвете, науке и технолошког развоја није створило друге потребне предуслове како би се настава организовала на босанском језику;
- да је представник Бошњачког националног вијећа посетио школу у време уписа, да ученицима подели анкетне обрасце за изјашњавање на ком језику желе да слушају наставу, да је директор одмах консултовао Школску управу у Ужицу и да је обавештен да *„са тим сачека до септембра, док се створе други предуслови“*;
- да је за упис ученика надлежно Министарство просвете, науке и технолошког развоја, а да представник Бошњачког националног вијећа није имао никакво овлашћење нити одобрење министарства и да из тог разлога, поред одговора Школске управе у Ужицу, директор гимназије није могао да дозволи да спроведе анкету коју није одобрило министарство;
- да је, поред свега наведеног, такво анкетирање ученика сувишно, јер су се ученици већ изјаснили приликом уписа, попуњавајући образац ПУ - Пријава за упис у средњу школу.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у Пријепољској гимназији у току школске 2013/2014 године није организована настава на босанском језику.

2.2. Из навода из изјашњења је утврђено да се приликом уписа ученика у први разред, три ученика изјаснило да желе да слушају наставу на босанском језику.

2.3. Увидом у службену белешку бр. 508 од 8. јула 2013. године, утврђено је да је представник Бошњачког националног вијећа 8. јула 2013. године дошао у школу да ученицима подели анкетне обрасце за изјашњавање о језику наставе. У белешци је наведено да се Љубомир Шуљагић, директор школе консултовао са начелником Школске управе у Ужицу поводом поделе анкетних образаца и да је добио упутство да сачека до септембра, док не добије званичан став Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Анкетни обрасци Бошњачког националног вијећа нису подељени ученицима и ученицама.

2.4. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014 години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

Правни оквир

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁴

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина⁵ Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије⁶ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.⁷ Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.⁸

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-

⁴ Члан 33. Закона о забрани дискриминације.

⁵ Закон о потврђивању оквирне конвенције за заштиту националних мањина ("Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 6/98).

⁶ "Службени гласник РС", бр. 98/06

⁷ Члан 21. Устава РС

⁸ Члан 79. Устава РС

образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.⁹

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација,¹⁰ односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овим законом је прописано да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, а да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом¹¹. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Законом о средњем образовању и васпитању¹² прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље је прописано да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина¹³ прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или

⁹ Члан 19. Закона о забрани дискриминације

¹⁰ „Службени гласник РС”, бр. 72/09, 52/11 и 55/13, чл. 44.

¹¹ Члан 9.

¹² „Сл. гласник РС”, број 55/2013, члан 5. став 1, 2, 3. и 5.

¹³ „Сл. лист СРЈ”, број 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, број 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, број 72/2009 – други закон, члан 13. ст. 1, 2 и 3.

изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014 годину¹⁴ ближе се уређује начин формирања одељења и прописује да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

Анализа навода притужбе и изјашњења са аспекта антидискриминационих прописа

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Пријепољска гимназија неорганизовањем наставе на босанском језику, ученике и ученице бошњачке националности ставила у неравноправан положај у односу на ученике српске националности, за које је организована настава на српском језику.

3.13. Повереница за заштиту равноправности указује да право на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, а доприноси и очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је припадницима националне мањине неопходно омогућити да своје право избора користе, па је школа дужна да испита заинтересованост ученика и ученица за похађање наставе на матерњем језику.

Анкета о језику на којем ученици желе да слушају наставу у Пријепољској гимназији није спроведена поделом анкетних образаца Бошњачког националног вијећа. Међутим, Повереница за заштиту равноправности је става да школа није обавезна да анкетира ученике на начин на који је то препоручио савет националне мањине, као ни на обрасцима које је савет доставио. Школа има обавезу да утврди заинтересованост ученика и ученица за похађање наставе на матерњем језику, али је слободна да изабере начин на који ће испитати ову заинтересованост. У конкретном случају, приликом уписа у први разред, ученици/це су попуњавали образац ПУ - Пријава за упис у средњу школу, у којем је садржано питање „*На ком језику ученик жели да слуша наставу*“. То је дало школи потребне информације о броју ученика/ца који желе да слушају наставу на босанском језику, те не постоји потреба да се спроводи посебна анкета. Према наводима из изјашњења, при упису у први разред школске 2013/2014 године, троје ученика/ца се изјаснило да желе наставу на босанском језику.

3.14. Повереница за заштиту равноправности анализира је наводе директора гимназије да настава на босанском језику није организована јер се „*нису стекли законски услови*“, с обзиром да се само троје ученика/ца изјаснило да желе наставу на босанском језику. Одредбама Закона о средњем образовању и васпитању одређено је да је минималан број ученика за остваривање наставе на језику и писму националне мањине

¹⁴ Стручно упутство Министарства просвете, науке и технолошког развоја, бр. 601-00-40/2013-15 од 27. јуна 2013. године

15 ученика, а у случају да је заинтересовано мање ученика од прописаног броја, могуће је организовати наставу уз сагласност министарства. Дакле, ако је број заинтересованих ученика мањи од 15, школа има могућност да процени да ли ће у конкретном случају тражити сагласност министарства. То ће зависити, пре свега од броја заинтересованих ученика, али и од других услова, као што су материјални, педагошки и организациони. С обзиром да се приликом уписа само троје ученика/ца изјаснило за наставу на босанском језику, Повереница за заштиту равноправности сматра да је одлука школе да не организује наставу на босанском језику оправдана.

3.15. Потреба за прописивањем минималног броја ученика као услов за формирање одељења и остваривање права припадника националних мањина да похађају наставу на матерњем језику, условљена је потребом да систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајем обезбеђује ефикасност и економичност организације система ради постизање што бољег учинка. Организовање одвојене наставе за троје ученика несумњиво представља додатне организационе и материјалне трошкове за обезбеђење свих услова потребних за одвијање образовно-васпитног рада на босанском језику (посебна учионица, ангажовање додатног стручно квалификованог наставног кадра, додатна опрема и наставна средства за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику). При томе, треба имати у виду да образовно-васпитни рад са троје деце не би обезбедио остваривање пуног интелектуалног и социјалног развоја детета. У таквом случају, деца би била сегрегисана и издвојена од својих вршњака, а образовање подразумева много више од формалног школовања и обухвата широк спектар животних искустава и процес учења који омогућава да деца кроз интеракцију са вршњацима, индивидуално и колективно, развијају своју личност, таленте и способности. Имајући то у виду, Повереница за заштиту равноправности је става да постоји објективно и разумно оправдање да школа не организује наставу на босанском језику за троје ученика.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право на очување колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.17. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014“, могућност да се изјасне имају само родитељи, а деца није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима која се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком

образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Пријепољска гимназија није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности на тај начин што није организовала наставу на босанском језику за троје ученика/ца првог разреда.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014 години за троје ученика/ца бошњачке националности, Пријепољска гимназија није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

**ПОВЕРЕНИЦА ЗА ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ**

др Невена Петрушић

Доставити:

- Бошњачко национално вијеће, Нови Пазар
- Пријепољска гимназија, Пријепоље